

Raamattu ja kristillinen dogmatiikka

Timo Eskola / Suomen teologinen instituutti

Kristillisen dogmatiikan lähtökohtana on varhaisen seurakunnan eli apostolisen kirkon käsitys pelastavasta uskosta. Tämä usko ilmaistaan Uudessa testamentissa erityisesti kohdissa, joissa kirjoittaja – esimerkiksi Paavali – puhuu siitä sanomasta, joka pelastaa hänen kuulijansa. Lisäksi se liittyy jaksoihin, joissa puhutaan kasteesta ja kristityksi tulemisesta. Kirkon myöhempi dogmatiikka rakentuu näiden kohtien varaan.

Paavalin seurakuntien lähetystilanteissa uskon tunnustautuminen on liittynyt erityisesti kastetapahtumaan. Kasteoppilaalle annettu opetus on saanut sisältönsä ”uskon sanasta” (Room 10) eli evankeliumista. Toisin sanoen hänelle on opetettu uskon perusteet, lyhyt varhaiskristillinen katekismus. Kastetilanteessa hän tunnustautui tuohon uskon tunnustautumalla Kristukseen akklamaatiolla *Kyrios Iêsous*, ”Jeesus on Herra”.

Alkuun tutkijat ajattelivat varhaisimpien tunnustusten olleen pelkkiä lyhyitä sanontoja, kuten ”Jeesus olkoon Herra” (1. Kor. 12:3), ”Jeesus on Kristus” (1. Joh. 2:22), ”Jeesus on Jumalan Poika” (Ap.t. 8:37 läntisen tekstin mukaan). Myöhemmin huomattiin, että lyhyet huudahdukset eivät ole varsinaisia uskonlausumia. Koska ne ovat luonteeltaan tunnustautuvia ja henkilökohtaisia, ne on tulkittava lähinnä vastauksiksi uskonlausumaan. Uskonlausumaa puolestaan ei sovi ymmärtää pelkäksi liturgiseksi kaavaksi, vaan se on esiintynyt myös laajemmin julistuksen ja opetuksen yhteydessä.

Tuollaista käsitystä tukee erityisesti kohdan Room. 10:8–10 analyysi. Se osoittaa, että niin lähetysaarnan kuin opetuspuheenkin sisällölle on annettu selkeät kriteerit. Saarnalla on ollut tarkasti määritelty keskus. Paavali nimittää tuota keskusta ”uskon sanaksi”. Uskon sana on sisältänyt uskonopillisen kokonaisuuden. Lähetystilanteessa siihen on olennaisesti liittynyt kuulijan tunnustautuminen opetettuun uskon. ”Jos sinä suullasi tunnustat, että Jeesus on Herra, ja sydämässäsi uskot, että Jumala on herättänyt hänet kuolleista, olet pelastuva” (j. 9).

Uskon sana koskee erityisesti julistusta. Se käy kohdasta selvästi ilmi: ”se uskon sana, jota me julistamme”. Olisi kuitenkin virheellistä asettaa tuo julistuksen konteksti vastakkain tunnustautumisen tilanteen kanssa. Niillä on itse asiassa mitä läheisin yhteys. Julistuksen päämääränä on juuri tunnustautuminen. Sitä Paavalikin korostaa samassa yhteydessä hyvin painokkaasti.

Ylösousemuslausumasta kehittynyt tunnustus

Uskonlausuman erityisenä sisältönä Uuden testamentin kirjoituksissa on Jeesuksen ylösousemus. Ylösousemus on siten ollut seurakunnan peruskokemus. Sitä on pidetty seurakunnan identiteetin kannalta korvaamattomana asiana. Siksi aihe esiintyy usein julistusta ohjaavissa formeleissa.

Edellä mainitussa kohdassa Room. 10:9 esitellään uskonlausuma lauseella ”Jumala on herättänyt hänet kuolleista”. Samanlainen lyhyt maininta Jeesuksen herättämisestä tai ylösousemuksesta esiintyy tavan takaa sekä Paavalin kirjeissä että muussa traditiossa.

”(Poikaansa), jonka hän herätti kuolleista” (1. Tess. 1:10)

”Jumala on herättänyt kuolleista Herran” (1. Kor. 6:14)

”Kristus on herätetty kuolleista” (1. Kor. 15:12; 20)

”(hän, joka) herätti kuolleista Herran Jeesuksen” (2. Kor. 4:14)

”(Kristus ja) Isä Jumala, joka herätti hänet kuolleista” (Gal. 1:1)

”(uskomme häneen, joka on) herättänyt kuolleista Herramme Jeesuksen” (Room. 4:24)

”(hänen, joka) herätti Jeesuksen kuolleista” (Room. 8:11)

”Jumala herätti hänet kuolleista” (Ap.t. 3:15)

“Jumala herätti hänet kuolleista” (Ap.t. 4:10)

“Jumala, joka on kuolleista nostanut hänet” (Hepr. 13:20 v.k.)

“(uskotte) Jumalaan, joka herätti hänet kuolleista” (1. Piet. 1:21)

Lausuma on ajatuksellisesti ja osin muodollisestikin kiinteä. Se oli seurakuntien yhteistä perintöä (1. Kor. 15:12; Room. 10:8-10; Ap.t. 3:15; 4:10). On myös huomattava, että lause esitetään yleensä uskon sisällöksi. Kohdat sisältävät muutamia tyypillisiä piirteitä. Ensinnäkin ylösnousemuksen aikaansaaja, eli Jumala itse, mainitaan usein. “Jumala on herättänyt kuolleista Herran” (1. Kor. 6:14). Sama ajatus tulee joissain kohdissa esille kiertoilmauksena käytetyn “jumalallisen” passiivin avulla. Jumalan erityinen mainitseminen tavalla tai toisella tuo formeliin aina ajatuksen hänen pelastavasta toiminnastaan.

Toiseksi voidaan kiinnittää huomiota siihen, että Ylösnoussut on kohdissa uskon kohde (esim. Room. 4:24; 1. Piet. 1:21). Kyseessä on siten aivan erityinen uskonlausuma. Herran seuraajien usko ei kohdistu vain Isään Jumalaan, vaan Jeesukseen, jonka Isä on herättänyt kuolleista ja korottanut. Pelastava usko sisältää siten Jumalan toiminnan lisäksi ajatuksen Kristuksen toiminnasta. Tuo uskon näköala näkyy oikeastaan kaikista Uuden testamentin traditiopiireistä. Jopa Jaakobin kirjeen uskonnäkymä keskittyy kirkkauteen korotettuun Herraan: “uskonne meidän kirkastettuun Herraamme Jeesukseen Kristukseen” (Jaak. 2:1). Myös Heprealaiskirjeessä, jossa esitys yleensä on deskriptiivisen julistavaa saman aiheen ympärillä, mainitaan traditionalisempi formeli lopun rauhantervehdyksessä (13:20).

Aiheen kannalta olennaisen tärkeä traditiojako löytyy Luukkaan pääsiäistunnuksesta, jossa ylösnousemustapahtuma sidotaan kiinteästi historiaan: “Herra on totisesti noussut ylös ja on ilmestynyt Simonille” (v.k., Luuk. 24:34). Tuota lausumaa voidaan pitää hyvin vanhana. Se on ensinnäkin itsenäinen ja Luukas on lyhyellä johdannolla liittänyt sen Emmaus-kertomukseen (Luuk. 24:33). Luukkaan mukaan lause on Jerusalemin opetuslapsijoukon tunnustus (jae 33: “yksitoista opetuslasta”). Sen lisäksi lausumassa nimitetään Pietaria tämän alkuperäisellä nimellä Simon, mikä on merkki varhaisesta perinteestä.

Edelleen on syytä panna merkille, että lausumassa käytetään ilmestystä tarkoittavaa sanaa “nähtiin”. Sama sana esiintyy myös Paavalin välittämässä traditiossa (1. Kor. 15:5), missä Simonia kutsutaan Keefakseksi (Pietariksi). Luukkaan kohdassa ei esiinny kreikankielistä sanaa ilmestyksestä, vaan semitismien paljastava passiivimuoto näkemisen verbistä. Ylösnousemustunnustus on siten vanhinta löydettävissä olevaa, opetuksen sisältöä koskevaa ainesta Uudessa testamentissa, ja se vie meidät suoraan arameankieliseen alkuseurakuntaan.

Kristus-keskeinen pääsiäistunnustus

Edellistä laajempi lausuma esiintyy Uudessa testamentissa useissa kohdin. Keskeisin näistä on edellä jo mainittu kohta 1. Kor. 15:3–5, missä Paavali lainaa tunnustusta perustellessaan Jeesuksen ylösnousemusta. Jeesuksen kuolema ja ylösnousemus tulevat formelissa esille passiokertomuksen järjestyksessä ja vakiintuneessa muodossa.

Kristus kuoli meidän syntiemme vuoksi,
niin kuin oli kirjoitettu,
hänet haudattiin,
hänet herätettiin kuolleista kolmantena päivänä,
niinkuin oli kirjoitettu,
ja hän ilmestyi Keefakselle...

Paavali käytti uskonlausumaa hyväkseen siinä kiistassa, jota hän kävi korinttilaisten kanssa ylösnousemuksesta. Hän on ilmeisesti opettanut uskonlausuman aikanaan korinttilaisille opettaessaan heille uskon alkeita (“Ennen muuta annoin teille tiedoksi tämän...”, 1. Kor. 15:3). Nyt hän vetoaa aikaisempiin opetuksiinsa ja ottaa käyttöönsä vahvimman argumentin. Jos kuulijat ovat

alun perin päässeet pelastuksen piiriin juuri tuon uskonlausuman välityksellä (1. Kor. 15:2), heillä ei ole lupa hylätä opetusta myöhäisemmässä vaiheessa.

Paavali sijoittaa tuon tradition hänen jerusalemlaisten kiistakumppaniensa keskuuteen. Asiayhteyden perusteella on selvää, että kyseessä on tunnustus ja sanoma, jota Keefas ja Jaakob opettavat. Opettaessaan korinttilaisia ylösnousemuksesta Paavali ottaa auktoriteetiksi nimekkäimmät ylösnousemuksen todistajat ja vakuuttaa, että he kaikki opettavat yksimielisesti tässä kysymyksessä.

“Jerusalemin” tunnustuksessa on kaksi selvää teologista piirrettä. Ensinnäkin Kristuksen (siis juutalaisten Messiaan) sanotaan kuolleen “meidän syntiemme vuoksi”. Tämä on voimakas tulkinta Jeesuksen kuolemasta ja siihen on osattava kiinnittää huomiota. Piirre kertoo nimittäin temppelijumalanpalveluksesta otetun kulttiterminologian hyväksikäytöstä. Jeesusta kuvataan uhrina, joka annetaan Jumalalle Paavalin kirjeissä sovituskuoletuksen ajatus esiintyy muuallakin, esimerkiksi kohdissa Room. 5:8, 2. Kor. 5:21 ja Gal. 1:4 (vertaa Hepr. 10:12; 1. Piet. 3:18). Mainitulla sanomalla on ollut hänelle itselleen suuri merkitys (traditiojaksena myös Room. 3:24-25).

Tunnustuksen toinen aihe käsittelee ylösnousemusta. Kohdan erikoisuutena on ajankohdan mainitseminen: “kolmantena päivänä” (15:4). Lähtökohtana voi olla historiallinen muistuma, mutta tapahtumien teologisen selittämisen kannalta tunnustuksesta ilmenee myös pyrkimys selittää tapahtumat kirjoitusten toteutumisenä. Formelin raamattuperusteluna onkin mitä ilmeisimmin Hoosean kirjan kuudennen luvun alku: “Hän on raadellut, mutta hän myös parantaa... kolmantena päivänä hän nostaa meidät ylös” (Hoos. 6:1,2).

Varhainen tunnustus on luonteeltaan kuvaileva. Kristus kuolee, haudataan, herätetään ja hän näyttäytyy. Kaava on sukua Luukkaan tallentamalle pääsiäislausumalle, joka puhuu Herran herättämisestä ja hänen näyttäytymisestään Simonille. Se on kuitenkin Luukkaan lausumaa laajempi ja sisältää teologista tulkintaa. Kristus on kuollut syntien tähden ja kaikki on tapahtunut kirjoitusten mukaan.

Vastaavan tulkitsevan pääsiäislausuman Paavali on tallentanut Roomalaiskirjeen neljänteen lukuun: “Jumala antoi Kristuksen kuolla meidän rikkomustemme tähden ja herätti hänet kuolleista meidän vanhurskauttamisemme tähden” (4:25). Kulttiterminologia on tuossakin lausumassa vahvasti esillä. Rikkomusten tähden tapahtunut alttiiksi antaminen on tuottanut vanhurskauden.

Paavalin lainaama kaava (1. Kor. 15) ei ole liittynyt pelkästään julistukseen, vaan sitä on ilmeisesti käytetty myös kasteen yhteydessä. Samanlainen lausuma on nimittäin Paavalin ajatusten taustalla hänen esittäessään kasteologiaa Roomalaiskirjeen luvussa 6:3-4.

“Kristukseen Jeesukseen kastetut...

kastettu hänen kuolemaansa...

haudattiin yhdessä hänen kanssaan...

Kristus... herätettiin kuolleista.”

Kohdassa tulevat esille samat piirteet kuin edellä Korinttilaiskirjeen luvussa 15. Kirjoittaessaan roomalaisille, joita hän ei ole aikaisemmin tavannut, Paavali on tarvinnut kiinnekohdan lukijoidensa elämäntilanteeseen. Sen hän on saanut seurakunnissa yleisestä kasteopetuksesta. Useimmat kuulijoista olivat saaneet kasteopetusta ja käyneet kasteella, osa oli ehkä juuri kastekoulussa. Lainamalla kasteopetukseen liittyvää uskonlausumaa Paavali kykeni helposti tuomaan esille oman opetuksensa kristityn elämästä Kristuksessa.

Roomalaiskirjeen kohta paljastaa siten, että ensimmäisissä seurakunnissa käytettiin kärsimyskertomuksen järjestystä seuraavaa kaavaa kasteopetuksen materiaalina. Lisäksi on ilmeistä, että kaava ei ollut vain Paavalin omassa käytössä, vaan että sitä käytettiin laajalti muissakin seurakunnissa. On huomattava, että Paavali vetoaa 1. Kor. 15 kaikkiin suuriin apostoleihin. Hän mainitsee Pietarin, Jaakobin ja 12 opetuslasta vielä erikseen. ”Näin me opetamme”, hän toteaa.

Ylösousemuslausumasta kehittynyt pääsiäistunnustus näyttäisi tämän arvion mukaan olleen hyvin keskeisellä sijalla ensimmäisten seurakuntien julistuksessa. Missionaarisen toiminnan ja pelastusjulistuksen kontekstissa tuo tunnustuslausuma on ohjannut myös puheiden sisältöä. Samaa voidaan aavistella myös Uuden testamentin sisältämien puheiden perusteella.

Apostolien tekojen puheiden säilyttämät traditiot osoittavat, että yleisellä uskonlausumalla on ollut myös julistusta ohjaava tehtävä. Lähes kaikki puheet rakentuvat mainitun kaavan tapaan. Ap.t. 2:22ss: “Jeesuksen te surmasitte... panitte lakia tuntemattomat pakanat naulitsemaan hänet ristiin... Tämän Jeesuksen on Jumala herättänyt kuolleista... Jumala on korottanut hänet oikealle puolelleen... Jumala on tehnyt Jeesuksen Herraksi ja Messiaaksi” (samat piirteet ovat esillä puheissa kohdissa 3:13ss; 4:10; 5:30ss; 10:36ss; 13:22ss; 17:2ss). Näiden traditioiden erityispiirteenä on maininta Kristuksen korottamisesta Isän oikealle puolelle, jota perustellaan raamattuperustelulla Psalmista 110. Vastaava ajatus esiintyy Paavalilla kohdassa Room. 8:34, jossa mainitaan Kristuksen kuolema ja korottaminen Jumalan oikealle puolelle (vrt. Hepr. 1:3).

Apostolien tekojen kohdat esittävät pelastusjulistusta hyvin yksinkertaisessa ja selkeässä muodossa. Puheiden yhteydessä mainitaan lähes poikkeuksetta yksi tai useampi termeistä parannus, kaste, syntien anteeksisaaminen. Piirteen perusteella ne on helppo sijoittaa luontevasti lähetystilanteeseen. Kontekstina on puhe kasteen kautta saatavasta pelastuksesta.

Edellä käsitelty tekstimateriaali osoittaa, että varhaisessa seurakunnassa on käytetty uskonlausumaa, jolla on ollut melko vakiintunut muoto. Lausuma on puhunut Jeesuksen kärsimyksestä ja kuolemasta, hautaamisesta, kuolleista herättämisestä ja kenties myös hänen taivaallisesta vallastaan. Lausumaa on eri tilanteissa hyödynnetty eri tavoin ja siihen on saatettu liittää erilaisia raamattuperusteluita. Lausetta “Jumala herätti Kristuksen kuolleista” on mahdollisesti käytetty jonkinlaisena tiivistelmänä kaavasta. Se on antanut yleiset puitteet opetukselle sekä rajannut seurakunnan sanomaa.

Tällä uskonlausumalla on ollut yksinkertainen tehtävä: se oli pelastava sanoma. Se oli myös Paavalin evankeliumi, joka siirsi ihmisen kuolemasta elämään, maailmasta taivaan valtakuntaan, tuomion alta pelastukseen. Alkukirkon ajoista lähtien ei ole ollut muuta kristillistä identiteettiä. Siksi apostolinen tunnustus yhä tänään sisältää ytimessään saman tunnustussisällön Herrasta, joka “kärsi Pontius Pilatuksen aikana, ristiinnaulittiin, kuoli ja haudattiin, astui alas tuonelaan, nousi kolmantena päivänä kuolleista...”. Siinä on taivaan ovi.

Usko kolmiyhteiseen Jumalaan

Kristusta koskeva lausuma vastaa meidän Apostolisen tunnustuksemme keskeisistä osaa. Raamatusta löytyy myös laajempia tunnustuksen ilmaisuja. Paavali selittää Jumalan ja Kristuksen, Isän ja Pojan rinnakkaisuutta lisää ensimmäisessä Korinttilaiskirjeessä. Tuokin meidän kannaltamme tärkeä aihe tulee siellä esille hieman sattumalta. Paavali on kirjoittamassa vastausta käytännön ongelmiin ja käyttää perusteluna hengellisesti tärkeää totuutta. Hän joutui nimittäin selvittämään seurakuntalaisten suhtautumista epäjumalille uhrattuun lihaan. Asia oli sinänsä tarpeellinen, sillä pakanauskonnoissakin teurastukset olivat usein nimenomaan uskonnollisia teurastuksia. Lihakaupan lihat tulivat siten yleensä pakanatemppeleistä. Sitä kaikki Kristuksen seuraajat eivät jaksaneet hyväksyä.

Antaessaan vastauksensa Paavali pyrki selittämään epäjumalien mitättömyyttä ainoan oikean Jumalan rinnalla. Silloin hän tuli maininneeksi eräänlaisen tunnustuksen tai oppilauseen, jota yleensä käytettäisiin aivan toisenlaisten aiheiden yhteydessä. Tämän ”sattuman” johdosta meille on säilynyt yksi hämmästyttävimmistä alkukirkon opetuksista, joka on sisällöltään samanlainen kuin Filippiläiskirjeen ajatus.

Paavalin oma uskontunnustus juutalaisena oppineena oli aikaisemmin koskenut Jumalan ainutlaatuisuutta. Israelilla sai olla vain yksi Jumala, heidän oma Herransa. Tämä lähtökohta oli selvää tietysti jo ensimmäisen käskyn mukaan. ”Minä olen Herra, sinun Jumalasi”, puhui Jumala Israelin kansalle. ”Sinulla ei saa olla muita jumalia.” (5. Moos. 5:6–7). Tämän käskyn todellisuudesta nousi Paavalin tärkein tunnustus, *shema*-tunnustus (”kuule”): ”Kuule, Israel! Herra on meidän Jumalamme, Herra yksin.” (5. Moos. 6:4).

Tämän tunnustuksen hurskaat juutalaiset lausuivat joka päivä. Se oli kuulunut osana myös Paavalin rukoushetkiin. Se oli lause, jonka hän oli sitonut ”merkiksi käteensä” ja ”tunnukseksi otsalleen”. Raamatunlausekotelot löytyivät myös talojen ovenpielistä, joita kosketettiin aina sisälle tultaessa. Tunnustus oli aina läsnä. Se oli ollut myös farisealaisen Saulin tunnustus ja hän oli koko sydämestään pitänyt siitä kiinni. Siksi onkin hämmästyttävää lukea Paavalin uusi opetus Korinttilaiskirjeestä.

”[M]eillä on vain yksi Jumala, Isä. Hänestä on kaikki lähtöisin, ja hänen luokseen olemme matkalla. Meillä on vain yksi Herra, Jeesus Kristus. Hänen välityksellään on kaikki luotu, niin myös meidät.” (1. Kor. 8:6).

Juutalainen *shema*-tunnustus sai nyt uuden merkityksen. Yhden Jumalan ja kaikkien Isän rinnalla on yksi Herra, Jeesus Kristus. Usko Jumalaan merkitsee samalla uskoa Kristukseen.

Paavali muistuttaa siitä, että Kristus on ollut esikoinen ja kaikki on luotu hänen välityksellään – aivan kuten myös Kolossalaiskirjeessä kirjoitettiin. Tämä maailma ja kaikki, mitä siinä on, on luotu Kristuksen välityksellä. Samoin luotiin myös seurakunta, uusi Jumalan valtakunta. Siihen kuuluvat vain ne, jotka tunnustavat Jeesuksen Kristuksen Herraksi. Uskovat palvovat sekä Isää, ainoata oikeata Jumalaa, että Jeesusta, ainoata oikeata Herraa.

Tämä käsitys Kristuksesta johtaa Paavalin Roomalaiskirjeessä huudahtamaan kesken pohdintaa israelilaisten suhteesta Jeesukseen: ”Heidän ovat kantaisät, heistä on Kristus ihmisenä lähtöisin, hän, joka on kaiken yläpuolella, ikuisesti ylistetty Jumala, aamen!” (Room. 9:5). Se Jumalan Poika, jonka monet israelilaiset hylkäsivät, on juuri se todellinen Jumala, joka tuo kansalle pelastuksen. Paavalikin oli taistellut häntä vastaan, kunnes joutui kohtaamaan hänet taivaan Herrana.

Samasta uskosta kasvaa edelleen paradoksaaliselta kuulostava käsitys Jumalan kolmiyhteydestä. Me kohtaamme ainoan oikean Jumalan sekä Isässä että Herrassa Jeesuksessa. Jumalalla on eri persoonia, ja he kaikki auttavat syntisiä pelastukseen.

Myös Pyhä Henki kuuluu Paavalin mukaan Jumalan kolmiyhteyteen. Pyhän Hengen kautta Jeesus on korotettu taivaalliseen kuninkuuteen (Room. 1:3). Pyhän Hengensä kautta Jumala herätti Jeesuksen kuolleista. Siksi uskoville annettu Pyhä Henki on vakuutena heidän ylösnousemuksestaan (Room. 8:11).

Kolmiyhteinen Jumala toimii Paavalin mukaan jatkuvasti synnyttäen uskoa ja tuoden ihmisiä pelastukseen. ”Mutta Jumala itse vahvistaa meitä ja teitä uskossamme Kristukseen, Voideltuun, ja on myös antanut meille voitelunsa: hän on painanut meihin sinettinsä ja antanut meidän sydämiimme vakuudeksi Hengen.” (2. Kor. 1:21–22). Uskova onkin Paavalin mielestä Kristuksen kirje, joka on kirjoitettu Jumalan Hengellä ihmissydämiin (2. Kor. 3:3). Tämä tapahtuu siten, että Jumala lähettää sydämeemme Poikansa Hengen (Gal. 4:6).

Tähän kolmiyhteisen Jumalan työhön Paavali itse osallistui apostolintehtävässään. Hän koki suorastaan toimittavansa vertauskuvallisesti papillista tehtävää tuodessaan uskovista kiitosuhrin Jumalalle.

”Jumala on armossaan kutsunut minut Kristuksen Jeesuksen palvelijaksi kansojen keskuuteen, toimittamaan Jumalan evankeliumin pyhää pappispalvelua, jotta maailman kansoista tulisi Jumalalle mieluinen, Pyhän Hengen pyhittävä uhri.” (Room. 15:15–16).

Isä Jumala on lähettänyt Paavalin matkaan. Poika Jumala on hänen sanomansa sisältönä, ja Pyhä Henki Jumala pyhittää evankeliumilla ihmiset pelastukseen.

Tämä opetus vastaa luonnollisesti Jeesuksen lähetyskäsken sisältöä. Kuolleista herätetty Kristus on alkuseurakunnalle Psalmin 110 täyttymys. Hänet on korotettu Isän oikealle puolelle ja hänelle on annettu ikuinen kuninkuus. Tämä Herra puhuu opetuslapsilleen Matteuksen evankeliumin lopussa. “Minulle on annettu kaikki valta taivaassa ja maan päällä. Menkää siis ja tehkää kaikki kansat minun opetuslapsikseni: kastakaa heitä Isän ja Pojan ja Pyhän Hengen nimeen ja opetakaa heitä noudattamaan kaikkea, mitä minä olen käskenyt teidän noudattaa.” (Matt. 28:18-20).

Lopuksi voidaan arvioida hieman sitä, millaisena Paavali näki perinteisen juutalaisen uskonsa suhteen Kristuksen evankeliumiin. Miten ajatus Jumalan kuninkuudesta sopi yhteen Kristuksen korottamisen kanssa? Miten juutalainen käsitys Jumalan pelastavasta työstä liittyi Kristuksen tuomaan pelastukseen?

Juutalaiset oppineet pitivät tärkeänä omaa monoteistista uskoa Jumalaan, joka on kohdattavissa Jerusalemin temppelissä. Temppelin liturgiassa toteutuivat niin Jumalan kuninkuus kuin hänen armollinen suhtautumisensa kansaan – olihan papeilla oikeus hankkia sovitus temppelin uhrien avulla. Paavali puolestaan kuvasi Kristuksen taivaallisena kuninkaana kirkkauden valtaistuimella, Jumalan oikealla puolella. Valtaistuimen paikka oli taivaallisen temppelin kaikkeinpyhimmässä. Kristus on astunut sinne, missä juutalaisten mukaan vain Jumala saattoi olla.

Olennaista on kiinnittää huomiota juuri kuninkuuteen. Psalmin 110 mukaisesti Kristuksen kruunajaiset ylösnousemuksessa merkitsivät hänen asettamistaan taivaalliseksi kuninkaaksi. Vanhan testamentin taivaallisen kuninkaan rinnalle tuli uuden liiton kuningas. Korotettu Messias-kuningas toteutti pelastuksen valtakunnan. Kristuksen herruudesta syntyi periaate, jonka mukaan koko Vanhan testamentin käsitys jumalanpalveluksesta ja teokratiasta tulkittiin uudelleen. Jumalan kuninkuuden uskottiin toteutuneen Kristuksen herruudessa hänen istuessaan kirkkauden valtaistuimella. Asia voidaan ilmaista myös toisin päin. Kristuksen tunnustaminen toteutti samalla myös perinteisen juutalaisen uskon Jumalaan taivaallisena kuninkaana.

Apostolien jälkeen

Apostolien ajan ja Uuden testamentin kirjoitusten jälkeen kristillinen oppi muotoiltiin kirkossa saman mallin mukaisesti. Esimerkiksi Apostolisten isien kirjoituksissa esiintyy kolminaisuuteen perustuvia kastetunnustuksia. Didakhe eli Kahdentoista apostolin opetus neuvoo kastajaa: ”Valele päähän kolmesti vettä Isän ja Pojan ja Pyhän Hengen nimeen.” (Did. 7:3).

Syyrian Antiokian piispan ja marttyyrin Ignatioksen kirjeestä efesolaisille löytyy teksti: ”Olettehan te Isän temppelin kiviä, valmistetut Isän Jumalan rakennusta varten, ja Jeesuksen Kristuksen nostolaite, risti, nostaa teitä korkeuksiin, köytenä Pyhä Henki.” (Ign. Ef. 9:1).

Ignatios kirjoitti kirjeensä matkustaessaan Roomaan tuomittavaksi uskostaan. Kirjeet on kirjoitettu siis noin vuonna 110. Näissä kirjeissä on myös pidempiä tunnustuksia. Ignatioksen kirjeestä tralleslaisille, luvusta 9:

“Olkaa siis kuuroja, milloin joku puhuu teille eikä tiedä mitään Jeesuksesta Kristuksesta, joka on Daavidin sukua,
Mariasta syntynyt,
joka todella syntyi, söi ja joi,
todella sai vainon osakseen Pontius Pilatuksen aikana,
todella ristiinnaulittiin
ja kuoli, taivaassa maassa ja maan alla olevien nähden,
hänestä, joka myös todella herätettiin kuolleista, kun hänen Isänsä hänet herätti;
aivan vastaavalla tavalla on Isä Kristuksessa Jeesuksessa herättävä myös meidät, jotka uskomme häneen, ja ilman häntä ei meillä todellista elämää olekaan.”

Vaikka Ignatioksen kohta muistutta ajo varsin paljon meidän uskontunnustustamme, se ei kuitenkaan toistu hänen kirjeissään aivan samassa muodossa. Sen sijaan saarnaajilla oli vapaus ilmaista sama usko hieman eri sanoin, kunhan perusrakenne säilyi muuttumattomana.

150-luvulla Roomassa vaikutti Justinos-niminen mies, joka väitteli kaduilla filosofinkaavussa ja opetti todellista filosofiaa – nimittäin kristinuskoa. Todistettuaan uskostaan omalla hengellään hän sai lisänimen ”Marttyyri”. Justinoksen kirjoitukset sisältävät monta varhaista tunnustusta, joukossa jo laajempia kolminaisuutta opettavia, trinitaarisia tunnustuksia. Esimerkiksi teoksessa “Dialogi juutalaisen Tryfonin kanssa” esiintyy tunnustus:

“Jumalan Poika (...)

syntyi neitseestä

ja tuli kärsiväksi ihmiseksi

ja ristiinnaulittiin Pontius Pilatuksen aikana (...)

ja kuoli

ja nousi kuolleista

ja astui ylös taivaaseen” (Just. Dial. 85).

Kohti kirkon Apostolista uskontunnustusta

Lyonin piispa *Irenaeusta* pidetään yleisesti toisen vuosisadan kristillisistä opettajista suurimpana. Hän kirjoitti 180-luvulla gnostilaisvastaisen suurteoksensa “Tiedon nimellä kulkevan valheen paljastaminen ja kumoaminen”. Tässä teoksessa on ensi kertaa yhdistettynä lyhyehkö trinitaarinen kaava ja Kristukseen keskittyvä itsenäinen pelastushistoriallinen tunnustus.

“Sillä kirkko, vaikka se on hajallaan kautta koko maailman ja yhtä kaukana kuin maan ääret, on vastaanottanut apostoleilta ja heidän opetuslapsiltaan, heidän välittämänään,

uskon yhteen Jumalaan, Isään kaikkivaltiaaseen, joka on tehnyt taivaan ja maan ja meret ja kaikki mitä niissä on;

ja yhteen Kristukseen, Jumalan Poikaan, joka tuli lihaksi meidän pelastumiseksemme;

ja Pyhään Henkeen, joka profeettojen kautta julisti rakastetun Herramme pelastavia lahjoja, tulemista,

syntymistä Neitsyt Mariasta,

kärsimistä

ja kuolleista nousemista

ja lihallista taivaaseen ottamista,

ja hänen toista tulemistaan taivaista Isän kunniaa täyttämään kaikki ja kohottamaan koko ihmiskunnan...niin, että hän suorittaisi oikean tuomion ihmisten keskuudessa.”

(Adversus haereses I, 10, 1)

Ensimmäinen tuntemamme laaja uskontunnustus, joka on tarkoitettu sanasta sanaan samana toistettavaksi on *Hippolytos* Roomalaisen “Apostolisessa traditiossa”, noin vuodelta 215. Se on Rooman seurakunnan vanha kastetunnustus. Muotona siinä onkin joukko kastekysymyksiä, jotka kertovat Rooman seurakunnan käytännöistä luultavimmin 100-luvun lopusta.

Uskotko Jumalaan Isään kaikkivaltiaaseen?

Uskotko Kristukseen Jeesukseen,

Jumalan Poikaan,

joka on syntynyt Pyhästä Hengestä Neitsyt Mariasta,

ja ristiinnaulittu Pontius Pilatuksen aikana,

ja kuoli ja haudattiin

ja nousi kolmantena päivänä kuolleista
ja astui taivasiin ja istuu Isän oikealla puolen
tullen tuomitsemaan eläviä ja kuolleita?
Uskotko Pyhään Henkeen ja pyhään kirkkoon ja lihan ylösnousemukseen?
(Apostolinen traditio 21)

Kristillinen dogmatiikka rakentuu kohta kohdalta Raamatun tekstien varaan. Uskontunnustuksen jälkeen alkavat kasvaa opinkohdat Kristuksesta, vanhurskauttamisesta, pelastuksesta laajemmin, luomisesta, lunastuksesta ja pyhityksestä. Samoin jäsenyvät käsitykset kirkosta, viroista, oikeasta opetuksesta, kuten myös näkemykset tulevasta elämästä, viimeisistä tapahtumista, kuolleiden ylösnousemuksesta ja taivaan todellisuudesta.

Kirkon historian aikana opista käydään kiistaa ja aikanaan syntyy erilaisia tunnustuskuntia. Niitä yhdistää kuitenkin ekumeeninen usko, jonka perustana ovat kolme suurta uskontunnustusta. Niiden perusteella määritellään pelastava usko ja kristilliseen uskoon kuulumisen yhä tänään.